

BYGDEKONSTNÄRER

Allteftersom den svenska allmogens levnadsstandard höjdes under frihetstiden och tidigare, uppstod ett behov att utsmycka bostäderna och föremålen. Frågan gäller vilka personer som utförde dessa dekorationer, varifrån de kommo och hur deras villkor voro. Försök att med hjälp av de gamlas berättelser om bygdens personer och med hjälp av gamla utsirade möbler, föremål och byggnader giva en bild av de personer i Eder bygd, som på grund av sin konstnärliga begåvning lämnat minnesmärken efter sig och som kanske blivit mer eller mindre sägenomspunna.

I den närmast följande avdelningen framställas frågor, vilka äro gemensamma för alla som utövat mer eller mindre konstnärligt arbete. Dessa frågor böra emellertid besvaras i samband med frågorna i den andra avdelningen, där vissa huvudgrupper av konstnärliga arbetare uppställas.

I

Vilka räknades till kategorien konstnärer (målare, snickare, snidare, textilarbetare, konsthantverkare såsom finsmeder, krukmakare, glasblåsare, stenhuggare, korgmakare, kopparslagare, hår- och hållmarbetare m.fl.)? Talade man ute i bygden över huvud taget om 'konst' och 'konstnärer' i samband med personer som utförde utsmyckningar av byggnader, föremål m.m.?

Vilka konstnärligt begåvade personer ha funnits i Eder bygd? (Jämför avd. II!) Vilket anseende hade dessa allmogens konstnärer? Hade de gott anseende såsom vilken bonde säljer arbetare som helst? Beträktades de mera som lästiggurrar? Angåg man konstnärliga anlag såsom något hedrande eller såg man med missaktning på barn och vuxna med sådana anlag? Voro konstnärerna kända

vara trolldunniga, kloka e.d.? Hyste man respekt för ett ombytligt sinne eller opålitlighet i sitt arbete? Funnos konstnärer som voro kända för humor och slagfärdighet? Hur mottogos vandrande konstnärer? Med misstro eller ovilja eller med glädje? Voro de kanske inkallade till socknen?

Vilken social ställning intogo bygdens konstnärer? Fanns det konstnärer som blivit rika genom utövandet av sin konst, t.ex. köpt gård och grund för pengarna? Fanns det konstnärer som levde under fattiga och oordnade förhållanden, som vagabonder, kännetecknade av alkoholism, svärmod eller ett tragiskt öde?

Hade dessa allmogens konstnärer några slags yrkesrättigheter i likhet med hantverkarna? T.ex. privilegium att utöva sitt konstnärskap inom ett visst område? Ägde dessa mästare drängar, som målade, snickrade o.s.v. efter mästarens direktiv? Har någon mästare bildat skola på så sätt att hans teknik användes av lärjungar till honom, även efter hans död? Var hade mästaren lärt sin konst? I Tyskland?

Hur fingo dessa konstnärer ersättning för sina arbeten? Kontant betalning, in natura, gentjänster, gratis? Fanns det konstnärer som vandrade från by till by, målade för mat eller en sup?

Voro de vissa tider av året alltid stadda på vandringar för att utöva sin konst eller för att under denna tid försälja sina alster eller för att på annat sätt tjäna pengar för kommande tider?

I vilket förhållande stodo bygdens konstnärer till varandra och till utsocknes konstnärer? Rivalitet eller vänskap? Tävlingar?

Ansågs konstnärligheten gå i arv? Funnos kända konstnärliga släkter? Voro kvinnor lika ofta konstnärer? I så fall på vilket område? Vilket anseende hade sådana kvinnor?

Ansågos människor med konstnärliga anlag vara "annorlunda" än vanliga människor, t.ex. i besittning av mer eller mindre ovanliga egenskaper? Ansågos de kyrkbygge? Eller vid konstnärlig utsmyckning i samband med husbygge? Berätta om honon och hans alster!

vara trollkunniga, kloka e.d.? Hyste man respekt eller fruktan för dessa människor eller umgicks man med dem som med vanliga människor? Blev det omkring dessa människor särskilt stark sägenbildning och ryktesspridning?

II

Målare.

Vet man vilka personer som utfört utsmyckningar i gamla hus i Eder bygd i form av vägg- och takmålningar, vackert målade husgeråd och möbler, m.m. liknande? Var det någon någon av bygdens folk eller någon kringvandrande främling? Berätta vad Ni hört berättas om dessa konstnärer! Namn, hemort, anseende? Har Ni hört talas om kvinnor som målat dylikt?

Har det i Eder bygd funnits någon känd bonadsmålare? Kyrkmålare? Berätta i så fall om honom! Var hade han lärt sin konst och var anlitades han?

Bråkade någon av de i Eder bygd kända målarna någonsin måla tavlor? Gratulations- och minnestavlor? Andra dekorationer av konstnärlig art?

Träsnidare och möbelsnickare

Vilka kunde snida i trä? Fanns det särskilda mästare eller gjorde man det själv till husbehov? Var det vanligt att pryda upp med träsnideri? Var förekom sådant (möbler, husgeråd och andra föremål)?

Fanns det figursnidare, så berätta om dem och deras alster!

Har det funnits skickliga möbelsnickare i Eder bygd? Berömda stolsnickare? Skapade de speciella stoltyper eller följde de gamla möster? Andra specialsnickare, t.ex. rockmakare?

Byggnästare och byggnadssnickare

Har det i Eder bygd funnits någon erkänt skicklig byggnästare? Var anlitades han? Runt omkring i bygderna? Långt bort? I städer? Var han särskilt skicklig vid kyrkbygge? Eller vid konstnärlig utsmyckning i samband med husbygge? Berätta om honom och hans alster!

Vilka utförde prydnader och ornament, utsirade förstukvistar o.d. på gamla hus? Lever ännu namnet på sådana snickare?

Textilkonstnärer

Har det utövats textil konst i Eder bygd? Härmed menas alltså inte sådant som vävdes, syddes o.s.v. till husbehov utan endast arbeten av konstnärlig art såsom konstvävnad, konstsoömnad, konststickning, tillverkning av spetsar och broderier.

Vilka utförde sådant? Försökte varje kvinna utföra sådant i mån av tid och talang eller var det endast vissa kvinnor som ägnade sig däråt? Vad kallades dessa och vilken social ställning intogo de? Berätta om sådana kvinnor i Eder bygd och om deras arbete! Fanns det även män som ägnade sig åt textilkonst? (Alltså inte skräddare) Vilket anseende hade de?

Utförde kvinnorna sina arbeten hemma vid sidan av hushållsarbetet? Sålde de sina alster eller behöll de allt själva? Vandrade ut i bygderna omkring för att sälja sina alster eller arbetade de på uppdrag? Gingo de i hemmen och utförde arbeten av detta slag?

Beskriv också vilka arbeten inom den textila konsten som voro typiska för Eder bygd! Speciella väv- eller stickmönster? Har det förekommit att en familj eller en släkt haft sina bestämda mönster, som ingen annan fick eller ville härma?

Konsthantverkare

Har det funnits konsthantverkare av något slag i Eder bygd? T.ex. finsmeder, krukmakare, glasblåsare, stenhuggare, korgmakare, kopparslagare, hår- och halmarbetare m.fl.?

Berätta om dessa konsthantverkare! Vilken social ställning hade de? Hur levde de? Hur arbetade de och vad framställde de samt på vilket sätt sålde de sina alster? Brukade de vissa tider av året vandra ut i landet? Hur länge har detta handverk utövats i Eder bygd?